

Наука та інновації. 2009. Т. 5. № 3. С. 51–54.

М.В. Паладій

Державний департамент інтелектуальної власності, Київ

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІЇ — НЕОБХІДНА УМОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

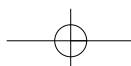
Сьогодні у світовій економіці відбуваються суттєві зміни у визначенні напрямів економічного прогресу. Основні акценти переміщуються на прискорений інноваційний розвиток, перехід до економіки, що базується на знаннях та інтелекті. В її основі лежать інтелектуальні ресурси нації, наукові досягнення, процеси

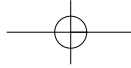
© М.В. ПАЛАДІЙ, 2009

трансферу результатів творчої діяльності у виробництво матеріальних та духовних благ. В умовах світової кризи такий стратегічний напрям набуває особливого значення.

Радикальні структурні зрушення, прискорений розвиток конкурентоспроможних, високотехнологічних галузей в усьому світі орієнтуються на максимальне використання об'єктів права інтелектуальної власності. Україна не може стояти осторонь цього процесу. Саме права інтелектуальної власності поступово, але впевнено стають одними з найбільш вартісних елементів суспільного продукту, а відтак потребують максимального законодавчого захисту та підтримки з боку держави.

Що заважає Україні, яка має значний інтелектуальний потенціал, реально перейти до інноваційної моделі розвитку? Головна проблема, як на мій погляд, полягає у відсутності реальної стратегії наукового та інноваційного розвитку, яка водночас має стати головним індикатором ефективності витрат на науку і визначити національні інноваційно-інтелектуальні пріоритети розвитку на перспективу. При цьому важливим є розуміння того, що навіть найкраща стратегія не буде втілена в життя, якщо не розробити ефективні механізми її реалізації.

Правова охорона інтелектуальної власності

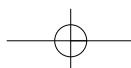
У розвинених країнах частка секторів економіки з інтенсивним використанням інтелектуального капіталу сьогодні складає понад 50 %, і ця цифра постійно зростає, а 80–95 % приросту валового внутрішнього продукту припадає на долю патентів, "ноу-хау", використаних в найсучасніших технологіях. Нині у світі діють понад 4 млн. патентів на винаходи. Прибутки від продажу ліцензій на запатентовані об'єкти права промислової власності складають фантастичну суму — понад 100 млрд. дол. США. На мою думку, Україна суттєво програє порівняно з розвиненими країнами ще і внаслідок нераціонального розподілу спеціалістів між секторами науки. Так, лівова частка вітчизняних науковців зайнята у вузівському та академічному секторах, майже 11 % — у галузевому секторі і тільки 0,2 % науковців зайняті безпосередньо у виробництві, в той час як у розвинених країнах у виробничому секторі працює, в середньому, майже 80 % наукових працівників. Зрозуміло, що такий розподіл не сприяє виробництву конкурентноспроможної наукомісткої продукції.

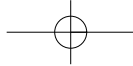
Ми звично виправдовуємо наше відставання начебто об'єктивними причинами: відсутність фінансування перспективних проектів для їх комерційної реалізації, недостатність правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, яку необхідно отримувати в іноземних державах, відсутність сучасних маркетингових досліджень міжнародного ринку то-

варів і послуг і т. ін. Все це потребує коштів, яких не мають науково-дослідні організації та установи, а також малі та середні підприємства. Результатом такого стану справ є науково-технологічне аутсайдерство України, "відтік" інтелектуального потенціалу, втрата значних валютних коштів, які мали б надходити від продажу ліцензій та експорту наукомісткої продукції, і, як наслідок, загроза опинитись на узбіччі світового поступу.

Сьогодні є всі підстави стверджувати, що за роки незалежності в нашій державі зроблено головне для забезпечення гарантованих Конституцією України прав громадян на захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. А саме — створено нормативно-правову базу в сфері інтелектуальної власності, що відповідає міжнародним нормам, запроваджено ефективні механізми реалізації законів, сформовано дієздатну інфраструктуру, що забезпечує здійснення державної політики у цій сфері. В останні роки винахідницька активність вітчизняних вчених, новаторів, творців має стійку тенденцію до зростання. Україна впевнено набуває авторитету держави з високим інтелектуальним потенціалом та сучасною державною системою правової охорони інтелектуальної власності.

Саме тому прикро визнавати, що значна частка винаходів наших талановитих співвітчизників, які визнаються на світовому рівні, залишаються нереалізованими. Наведу лише декілька фактів. Державний департамент інтелектуальної власності (далі — *Держдепартамент*), починаючи від 2000 року щорічно проводить Всеукраїнський конкурс "Винахід року", який включає декілька номінацій. Мета конкурсу — популяризація винахідницької діяльності серед широких верств громадськості, виявлення найталановитіших і перспективних розробок, привернення до них уваги вітчизняних та іноземних інвесторів і підприємців. Конкурс відкрито для підприємств, ус-

танов, організацій незалежно від їх відомчої підпорядкованості, форм власності, місця знаходження, а також для фізичних осіб. Серед фіналістів конкурсна комісія визначає претендентів на нагородження медалями Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). Від 2004 року Держдепартаментом проводиться також Всеукраїнський конкурс на нагороду ВОІВ для малих і середніх підприємств з інноваційною діяльністю, мета якого — зацікавити малі та середні підприємства активно застосовувати творчі здобутки у виробничій та комерційній діяльності.

За результатами конкурсів у 2001–2008 рр. переможцям — видатним винахідникам — вручено 35 медалей ВОІВ, а також 8 нагород ВОІВ для малих і середніх підприємств з інноваційною діяльністю. Це висока оцінка інтелектуального потенціалу України, якщо врахувати, що в конкурсах ВОІВ беруть участь понад сто країн.

Характерно, що значні винаходи є в різних галузях господарства України. Тут можна згадати таких винахідників, як *Пономаренко С.П.* — автор комплексу винаходів "Регулятори росту рослин", впровадження яких може забезпечити Україну власним високоякісним зерном; *Ніколаєнко О.М., Осадчий Є.О., Завірюха А.І., Бурій В.Т.* — автори видатних винаходів у галузі медицини. Можна назвати також і багато інших винахідників-переможців конкурсів ВОІВ у різних номінаціях. Серед малих та середніх підприємств з інноваційною діяльністю варто згадати приватне підприємство "Ламідан", співробітники якого працюють в галузі біотехнології та харчової промисловості; приватне підприємство "Артон", сферою діяльності якого є приладобудування; приватну науково-виробничу фірму "Агрохіммаш", що спеціалізується на розробці машин, призначених для сільського господарства, тощо.

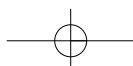
Хочу повідомити, що від 2008 року в Україні функціонує безоплатна база даних "Перспективні винаходи України", яку формує спеціальна Експертна рада при Національній академії наук України. На сайті Держдепартаменту

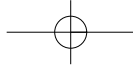
(www.sdip.gov.ua) розміщено інформацію щодо засад функціонування цієї бази. Сподіваємося, що оприлюднення відомостей про перспективні об'єкти винахідницької діяльності сприятиме практичному використанню і просуванню на вітчизняний та світовий ринки винаходів, які можуть успішно використовуватися у майбутньому.

На думку багатьох вчених, винахідників, творців сьогодні є гостра потреба у запровадженні нових критеріїв щодо доцільності виділення коштів з Державного бюджету України на інноваційні розробки та оцінку ефективності їх використання. Треба враховувати реальний результат — повернення коштів державі у вигляді податків за реалізацію конкурентноздатної продукції. Це унеможливить корупційні дії чиновників, які регулюють державне фінансування науково-технологічного, інноваційного та інформаційного розвитку.

Давно прийшов час сформувати і запровадити сучасну модель інтеграції інтелектуального потенціалу нації у внутрішній і світовий ринки, враховуючи як національну специфіку процесів перетворення інтелектуального надбання в конкурентноспроможну продукцію, так і відповідний світовий досвід. Треба просто від розмов про необхідність інноваційного розвитку економіки перейти до реальних справ. Наразі вітчизняне суспільство потребує створення ефективної інфраструктури, функціонування якої має бути спрямоване на інноваційний розвиток економіки держави та просування національної продукції на світовий ринок інтелектуальної власності.

У науковому середовищі серед розробників новітньої техніки і технологій зростає розуміння того, що трансформація науково-технічних розробок в інноваційний продукт, придатний для визнання на світовому ринку, є найскладнішим і найважливішим етапом у ланцюзі, який пов'язує розробника нової техніки й технології зі споживачем. Складний він тому, що розробники, науковці не мають необхідних знань щодо пріоритетів ринку та потреб спо-

Правова охорона інтелектуальної власності

живача, у них не вистачає досвіду підприємництва у цій сфері діяльності. На жаль, більшість керівників підприємств, організацій, установ також мало обізнані з можливостями комерційного використання об'єктів права інтелектуальної власності. Вони впроваджували новітні розробки і намагаються продовжувати цю роботу в нових економічних умовах, але просування інтелектуальної продукції на ринку, особливо зовнішньому, вимагає спеціальних економічних знань, володіння методами маркетингу цього специфічного товару. Це мають робити фахівці, які пройшли відповідну підготовку, мають необхідні знання і, головне, можуть передбачити ситуацію хоча б на декілька років уперед.

Наші бізнесмени орієнтовані на "швидкі гроші", наша наука і освіта сьогодні прагнуть хоча б вижити. Але ж є органи державного управління. Саме вони мають розробити складові загальної моделі інноваційного розвитку, забезпечити правову підтримку функціонування інфраструктури, яка стане своєрідним бізнес-інкубатором, що поєднає освіту, науку, виробництво, бізнес. Без сумніву, забезпечення комерційної реалізації результатів інтелектуальної діяльності має здійснюватися через формування спеціальних комплексних структур, які б стали безпосередніми учасниками процесу створення об'єктів права інтелектуальної власності, здійснювали експертну оцінку їх комерційної привабливості, включаючи орієнтовну оцінку вартості прав інтелектуальної власності, досліджували б кон'юнктуру ринку, а також мали б змогу надавати інноваційним розробкам дієву маркетингову та фінансову підтримку.

Держдепартамент сьогодні впроваджує заходи щодо вдосконалення структури й змісту вищої освіти шляхом включення в освітні програми з інтелектуальної власності питань, пов'язаних з інноваційною діяльністю (стратегічний менеджмент, маркетинг, технологічний аудит, кон'юнктурно-економічні дослідження, комерціалізація результатів інтелектуальної діяльності тощо). Вважаю, що вивчення за-

начених дисциплін необхідно обов'язково передбачити в освітніх програмах для студентів, які вивчають курс "Інтелектуальна власність", а також для фахівців, що підвищують власну кваліфікацію з цих питань.

Сьогодні світовий ринок технологій визначають 50–55 макротехнологій. Високорозвинені країни світу, освоївши 46 з них, контролюють 80 % всього ринку інноваційної продукції. Відомо також, що інтелектуальний потенціал нашої держави теж досить високий. В Україні за часів колишнього Радянського Союзу розроблялось 17 з 21 високих технологій, кожне третє авторське свідоцтво було "українським".

Враховуючи наявні науково-технологічні розробки, що відповідають перспективним напрямам світового науково-технологічного розвитку, Україна зберігає конкурентоспроможний науковий потенціал у таких "проривних" галузях, як електрозварювання, металургія, авіа-, судно- та машинобудування, ракетно-космічні технології та інші галузі, здатні посісти гідне місце на глобальних ринках наукомісткої продукції. Про це свідчить висока винахідницька активність вітчизняних вчених, розробників, виробників. Треба тільки "не розпилятися", а провести маркетингові дослідження і визначити напрями розвитку, які навіть в умовах сучасної світової кризи можуть принести успіх.

Як свідчить світовий досвід, інноваційні зрушення в національних економіках (Фінляндія, Швеція, Японія, Південна Корея та ін. країни) визначалися не лише науковими та технічними досягненнями, але й загальним інтелектуальним проривом в цих країнах за рахунок створення відповідних інституцій соціального, освітнього, науково-технологічного та маркетингового спрямування, які поєднали інтелект, виробництво, бізнес.

Дуже важливо об'єднати людей єдиною національною ідеєю: стати високорозвиненою країною з високою духовністю та гідним талановитого народу України рівнем життя. Вважаю, що ні в кого немає сумніву, що ми того варті.

Надійшла до редакції 17.03.09.

